

C R E A R , I M I T A R , C O P I A R , P L A G I A R

UNHA INVESTIGACIÓN DE LIBRO

FOLLAS DE TRABALO

**GUÍA PRÁCTICA PARA OS ESTUDANTES
DE DOCE A DEZAOITO ANOS**

**Como facer un traballo orixinal,
ben documentado e respectuoso
cos dereitos de autor**

Investigar paso a paso

Paso 1 : O contrato

Investigas ou saes do paso?	3
Paso a paso	6
Vale, non vale	6
O contrato do investigador	7
O termómetro	8

Paso 2: O tema

Sigue o rastro!	9
A fórmula	12
Que soes facer ti?	13

Paso 3: O plan

Pénsao ben!	14
Fai un plan	15

Paso 4: As ideas

Onde están as chaves da información?	17
Fai un diagrama	19
Bonecas rusas	22
Planetas e satélites	23

Paso 5: As fontes

As fuentes	24
Visita unha biblioteca	25
Busca que busca	27
Que soes facer ti?	29

Paso 6: Os documentos

Que soes facer ti?	30
Explora os documentos	31

Selecciona os documentos	32
Organiza os teus datos bibliográficos	33

Paso 7: A información

Es un lector crítico?	35
Encontrar respostas ás miñas preguntas	37
Anotar para citar	38
Comparar dous textos	39
Distinguir feitos e opinións	40

Paso 8: O guión

Termina o teu diagrama	41
Fai o guión	42

Paso 9: Se original

Citar	44
Parafrasear	45
A bibliografía	46

Paso 10: O informe

Pensa como vai ser o teu informe	47
Fai un borrador	49
Redacta o teu informe	51
Comproba que...	52
A exposición oral	53
O panel ou mural	54

Paso 11: A Internet

É de libro a túa investigación?	55
---------------------------------	----

Paso I: O contrato

Investigas ou saes do paso?

Propoñémosche

Como soes investigar á hora de facer os teus traballos? Podes contestar ao seguinte test. Faino de forma sincera, subliñando «si» cando a frase que aparece na columna da dereita describa algunha das túas actitudes á hora de investigar e «non» cando ocorra o contrario. Axudarémosche a mellorar todo aquilo que non sabes facer ou que fas con dificultade.

1. Cando o profesor me manda un traballo de tema libre escollo o que me resulta máis fácil. si
 non

2. Adoito comentar as miñas ideas cos meus compañeiros, cos meus profesores, cos meus pais... si
 non

3. Cando teño a idea para un traballo non lla digo a ninguén para que non me copien. si
 non

4. Intento consultar bastantes fontes de información e que sexan variadas, aínda que tarde máis tempo en facer o meu traballo. si
 non

5. Cando teño tres ou catro documentos xa me parecen suficientes. si
 non

6. Para buscar información utilizo distintas palabras clave que expresan os puntos do tema que quero tratar. si
 non

7. Adoito apuntar sempre de onde saquei as informacións para incluílo ao final do meu traballo nunha bibliografía. si
 non

8. Teño dous ou tres enderezos de Internet que me sacan de apuros en todos os traballos que teño que facer para as distintas materias. si
 non

9. Penso que pode haber documentos que, aínda que traten o tema do meu traballo, non me sirvan polo seu enfoque, pola súa pouca calidade, polo seu excesivo nivel, etcétera. si
 non

10. Creo que calquera documento pode ser bo para un traballo posto que, se está publicado, é que ten calidade. si
 non

11. Prefiro buscar moitos documentos e despois desbotar os que menos me gusten. si
 non

Material dispoñible en:

esdelibro.es

12. Gústame ir ás bibliotecas, xa que alí podo encontrar información interesante. si
non
-
13. Esquezo a miúdo citar as miñas fontes de información. si
non
-
14. Gústame empezar enseguida o traballo, aínda que non teña moi claro o que estou facendo. si
non
-
15. Unha vez que planifiquei o meu traballo mantéñome fiel ao meu plan ata o final, pase o que pase. si
non
-
16. Cando comezo un traballo planifícoo de antemán, segundo como queira abordar o tema que escollín. si
non
-
17. Adoito anotar as indicacións do profesor para non esquecerlas e telas en conta en todo momento. si
non
-
18. Son bastante flexible e adoito ir modificando o contido e o enfoque do meu traballo a medida que vou pasando polas diferentes etapas e descubrindo cousas novas. si
non
-
19. Para redactar o meu traballo teño en conta quen o vai ler. si
non
-
20. Unha vez que redacto o texto entrégoo enseguida. si
non
-
21. Gústame repasar varias veces os meus traballos escritos para ver se están ben expresados e para revisar as ideas que expoño. si
non
-
22. Se o profesor di que a investigación ten que ocupar dez follas, énchoas como sexa, aínda que o meu traballo poida ocupar menos. si
non
-
23. Adoito copiar parágrafos dos documentos que selecciono, xa que me costa expresar o seu contido coas miñas propias palabras. si
non

Material dispoñible en:

esdelibro.es

24. Cando o tema se presta á discusión adoito defender as opinións que emiten os autores dos textos que encontrei, aínda que sexan contrarias ás miñas. si non

25. Non me importa dar a miña opinión persoal aínda que se opoña ao que din as informacións ou os textos que encontrei. si non

26. Cando recibo o meu traballo corrixido leo rapidamente as correccións e despois esquézoas. si non

27. Unha vez que entrego o traballo ao profesor, non o volvo mirar. si non

28. Gústame que o profesor avalíe o meu traballo e que me diga o que podo mellorar. si non

29. Cando teño que comunicar oralmente o traballo elaboro algún material complementario para que o meu auditorio comprenda mellor o que quero dicir. si non

30. Amólame que os demais lean o meu traballo. si non

31. Interésame dar a coñecer o meu traballo e que os demais dean a súa opinión sobre el. si non

COMO CHE FOI?

Se tiveches máis de 20 respostas marcadas en negro:

noraboa!, investigas de forma adecuada.

Se as túas respostas marcadas en negro están entre 10 e 20:

confórmaste con «saír do paso», pero podes mellorar moito a túa forma de investigar.

Se as túas respostas marcadas en negro son menos de 10:

coidado!, dedicaste simplemente a «saír do paso»; convén que revises a túa forma de traballar.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso I: o contrato

Paso a paso

Propoñémosche

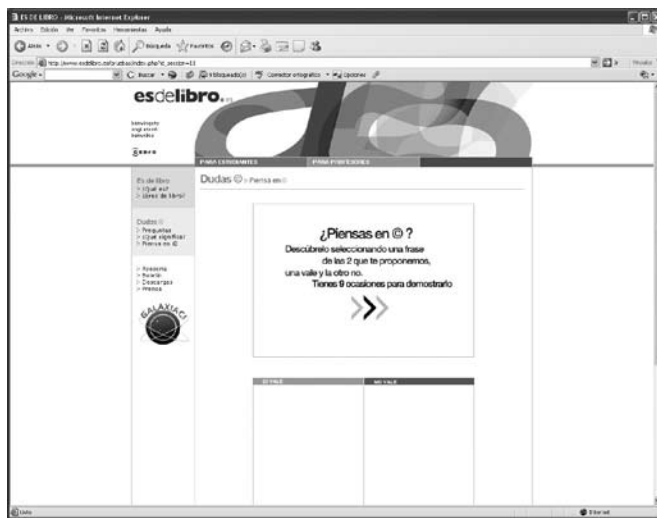
Dá unha volta por este apartado da web esdelibro.es para obter unha visión xeral das diferentes fases polas que debes pasar para que o teu traballo de investigación sexa rigoroso e orixinal.

Vale, non vale

Propoñémosche

Queres saber o que se pode y non se pode facer nunha boa investigación? Pasa por esdelibro.es e encontrarás bos consellos para facer o teu traballo respectando os dereitos de autor.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso I: o contrato

○ contrato do investigador

Propoñémosche

(Nome e apelidos)

coñezo as se-

guientes condicións para facer a miña investigación e opto a que sexa publicada en esdelibro.es:

- Seguirei os once pasos do proceso investigador e esforzareime por lograr un bo resultado en cada un deles.
- Terei sempre presente que toda obra ten un dono e que ten dereito a que a súa creación sexa respectada. Polo tanto, respectarei as ideas e as creaciones orixinais doutras persoas en que me basee ao facer a miña investigación.
- Comprométome a utilizar como mínimo as seguintes fontes: unha enciclopedia impresa ou electrónica (en CD ou en Internet), un libro sobre o meu tema de investigación, un artigo de revista ou xornal (se se publicou algo sobre o meu tema), unha páxina de Internet dun organismo que ofrezca suficientes garantías e unha páxina de Internet de imaxes.
- Comprométome a visitar unha biblioteca ou centro de documentación para encontrar algúns dos documentos que necesito.
- Elaborarei un traballo persoal onde sintetizarei, combinarei e contrastarei as ideas doutros coas miñas propias e serei esixente á hora de delimitar que ideas me pertencen e cales non.
- Citarei sempre as miñas fontes de información e tamén as miñas fontes de inspiración mediante notas e bibliografía.
- Sempre que copie unha cita textual poñeréina entre comiñas e citarei o seu autor, así como a fonte de onde a tomei.

Acepto as condicións expostas arriba e velarei polo seu cumprimento durante todas e cada unha das fases do proceso de traballo, ata a súa finalización.

....., de de

Fdo. O investigador / A investigadora

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso I: o contrato

○ termómetro

Ademais

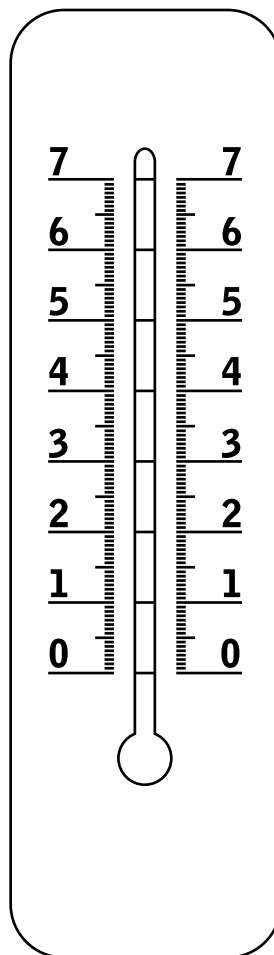
Adiviña a temperatura do teu termómetro © sombreando un grao por cada resposta afirmativa:

Respectas e valoras as ideas e as creacións orixinais en que te baseaches para facer o teu traballo?

Es consciente de que toda obra ten un dono?

Sabes que ti tamén es un creador e que os demais deben respectar as túas propias creacións orixinais?

Valoras os soportes a través dos que as ideas orixinais que fixeron avanzar o mundo chegaron ata ti: os libros, as películas, os vídeos, as publicacións periódicas, os CD ROM e, en xeral, todos os tipos de documentos?

Es consciente de todo o afán e o esforzo que hai detrás de cada libro, documento audiovisual, páxina web, etc., que utilizas para facer o teu traballo?

Comprendes a diferenza que existe entre plaxiar, copiar, imitar e crear?

Pos suficiente coidado á hora de delimitar que ideas son doutros e que ideas son túas?

Citas sempre as túas fontes de información?

Material dispoñible en:

esdelibro.es

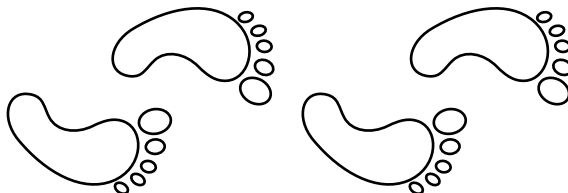
Paso 2: o tema Sigue o rastro!

Propoñémosche

1. Descubre o que conteñen as pegadas.

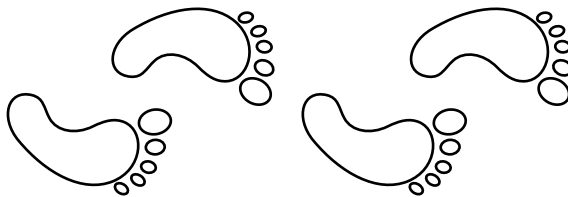
Rastro 1

Anota por orde de preferencia as catro grandes áreas que máis che interesen. Por exemplo ciencias, literatura, arte, historia, música, cine, etc.

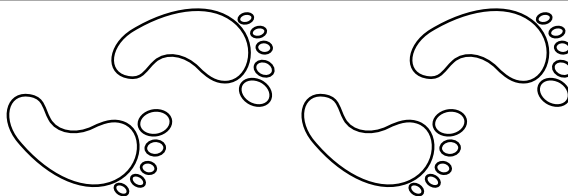
Rastro 2

Consigue o xornal do día e anota os catro temas de actualidade que máis chamen a túa atención. Por exemplo: a inmigración ilegal, o burato de ozono, as últimas viaxes espaciais, etc.

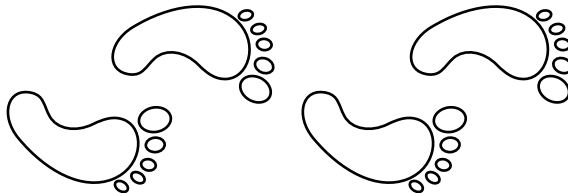
Rastro 3

Pide a algún amigo, aos teus pais ou aos teus profesores que che suxiran temas e anótaos.

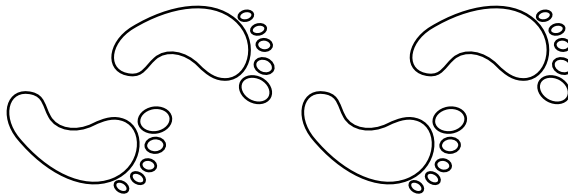
Rastro 4

Consigue unha enciclopedia e abre varias veces as súas páxinas ao azar; apunta os temas que saian e anota os catro que máis che atraian.

Rastro 5

Fai só ou en grupo unha tormenta de ideas e anota as catro que máis che gusten.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

A tormenta de ideas

A tormenta de ideas consiste en anotar durante dez minutos todas as ideas que se che ocorran sen censurar ningunha. Despois pódense ir descartando aquelas que non se consideren apropiadas, ata seleccionar un tema.

**2. Analiza os cinco rastros:
Hai algún tema que coincida en dous ou máis rastros dos que seguiches?
Anótaos no recadro.**

3. Somete aos teus posibles temas a un interrogatorio e axúdate da seguinte táboa.

	TEMA 1	TEMA 2	TEMA 3
Teño algún coñecemento previo sobre o tema?			
É fácil encontrar información sobre el?			
Teño claros os seus límites? Non é nin excesivamente amplo nin demasiado limitado?			
Ocórrenseme, case sen pensalas, cando menos tres preguntas sobre o tema?			
Hai, polo menos, un ou dous aspectos nel que esperten a miña curiosidade?			
É un tema que pode interesar tamén aos demais?			
É un tema co que me sinto a gusto?			

Material dispoñible en:

esdelibro.es

4. Agora, debes decidirte!

A que tema che levaron as pegadas?:

Como te sentes ante a idea de comezar unha investigación sobre el?:

Se che atrae a idea, non hai dúbida: este é o teu tema! Agora empeza a traballar e deixa de pensar se poderías elixir outro. Intenta facer o mellor traballo posible.

AXUDA

Algúns consellos

É conveniente elixir un tema sobre o que poidamos obter información con certa facilidade. Para asegurarte disto podes pedir axuda a un bibliotecario ou bibliotecaria.

Tamén é importante poñer límites ao noso tema. Por exemplo, «O continente africano» é un tema excesivamente amplo. Poderíamos concretalo máis: «O relevo do continente africano». Ou incluso máis, establecendo un límite espacial: «O relevo do sur do continente africano». Cando o tema elixido admita que establezamos límites temporais, debemos facelo. Se, por exemplo, o tema é «As migracións no continente africano» podemos concretalo limitándoo a un século: «As migracións no continente africano no século XX». A combinación de límites temporais e espaciais concreta moito máis o tema; por exemplo: «As migracións no norte do continente africano no século XX».

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 2: o tema A fórmula

Propoñémosche

A investigación consiste en ser curioso; así que elixe un dos temas seguintes, pensa no que xa sabes sobre el e demostra a túa curiosidade formulando máis preguntas, todas as que se che ocorran. Para isto, podes utilizar a fórmula seguinte: 2Q 3C 10 nPQ nE, ou sexa

2Q

Que
Quen

3C

Como
Cando
Canto

1D

Onde

nPQ

Por que
Por que
Por que...

nE

Efectos

Elixo un tema e aplícalle a fórmula! Suxerímosche algúns:

- As viaxes á Lúa.
- Os maremotos.
- O quecemento global.
- A inmigración ilegal.
- A dopaxe no deporte.

Agora, trata de aplicar a fórmula 2Q 3C 10 nPQ nE ao teu tema de investigación e anota as túas preguntas neste recadro:

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 2: o tema

Que **soes** facer **ti**?

Ademais

Seguramente xa te encontraches anteriormente na situación de ter que elixir un tema de investigación. Sinala na táboa o que soes facer.

Cando teño que elixir un tema para facer un traballo...	SI	NON
Pido ideas aos meus amigos	☐	☐
Pregunto aos meus pais	☐	☐
Penso nun tema de actualidade que me interese	☐	☐
Miro no sumario do libro de texto e elixo o tema que me interesa	☐	☐
Pregunto ao profesor	☐	☐
Penso nas cousas que me interesan fóra do colexio	☐	☐
Fago unha lista sen pensar moito e elixo un dos temas	☐	☐
Elixo o primeiro que se me ocorre	☐	☐

Paso 3: o plan Pénsao ben!

Propoñémosche

Os exploradores que deciden adentrarse en paraxes pouco coñecidas soen ir ben preparados, con mapas e planos do lugar, para non se perder. Algo parecido ocorre cando un profesor che pide que fagas un traballo. Para non te perder e chegar ao teu destino é fundamental que concretes todos os aspectos prácticos antes de comezar.

Para concretar as características do teu traballo, completa a seguinte ficha coas túas ideas.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Tema do traballo (título provisional e subtítulo):

Nome e apelidos das persoas que farán o traballo:

Prazo de entrega:

Tipo de información que necesito (definicións, datos puntuais, textos explicativos, diferentes opinións, ilustracións, sons, vídeos, etc.):

Recursos necesarios (ordenador, arquivador, follas, fichas, fundas de plástico, lapis, rotuladores para subliñar, etc.):

Trazarás o teu mapa de situación e o camiño que debes seguir se contestas a preguntas como as seguintes:

Como vou facer o traballo?

- De forma individual En equipo

Que produto final vou presentar?

- Un mural Unha redacción de conclusións
 Unha exposición oral Unha síntese de información recollida

Outros:

Que lonxitude aproximada debe ter?

- Número mínimo de páxinas Número máximo de páxinas

Teño que incluír gráficos ou ilustracións?

- Non Si, necesariamente Só se o considero necesario

A que tipo de receptor vai dirixido?

- Ao profesor Aos meus compañeiros A un público amplo

Cando hai que entregalo?

Se hai que expoñelo oralmente, canto tempo durará a exposición?

Poderemos usar a biblioteca do instituto? Si Non

En caso afirmativo, **a que horas?**

Poderemos consultar outras bibliotecas? Si Non

Temos acceso a Internet? Si Non

Paso 3: o plan Fai un plan

Propoñémosche

1. Plan de traballo individual

Podes utilizar unha ficha como a que segue para organizar o teu traballo individual e indicar as datas concretas en que farás cada tarefa.

NOME		
TÍTULO PROVISIONAL		
PASO	TAREFAS	DATAS
As ideas	Preguntar ao profesor/a para organizar o traballo	
	Consultar enciclopedias e dicionarios na biblioteca do instituto para seleccionar palabras clave	
	Facer un diagrama para organizar os meus coñecementos previos sobre o tema	
As fontes	Buscar nos catálogos da biblioteca do instituto	
	Buscar nos catálogos da biblioteca do barrio	
	Buscar en Internet	
Os documentos	Seleccionar documentos	
A información	Leer textos	
	Sintetizar as informacións extraídas dos textos	
	Anotar en fichas os datos dos documentos, para localizalos de novo ou para citar as fontes ao final	
O guión	Completar o diagrama coa información obtida	
	Elaborar un guión do informe final onde se inclúan os capítulos que levará	
Citas e bibliografía	Organizar as notas de acuerdo cos capítulos do informe	
	Facer unha lista coa bibliografía utilizada	
O informe	Definir a forma definitiva do traballo: escrito, mural, exposición oral...	
	Redactar un borrador	
	Corrixir e comprobar o borrador	
	Pasar o traballo a limpo	
	Facer unha última revisión coa axuda dunha lista de control	
	Entregar	
A publicación en Internet	Publicar a miña investigación en esdelibro.es	

Material dispoñible en:

esdelibro.es

2. Plan de traballo en equipo

Podes utilizar unha ficha como a que segue para organizar o teu traballo en equipo; substitúe os encabezamentos «Nome» polos nomes dos membros do equipo. Neste caso haberá que repartir o traballo e anotar quen se encargará de cada tarefa ou cales farán todos xuntos.

TÍTULO PROVISIONAL					
PASO	TAREFAS	NOME 1	NOME 2	NOME 3	DATAS
As ideas	Preguntar ao profesor/a para organizar o traballo				
	Consultar enciclopedias e dicionarios na biblioteca do instituto para seleccionar palabras clave				
	Facer un diagrama para organizar os meus coñecementos previos sobre o tema				
As fontes	Buscar nos catálogos da biblioteca do instituto				
	Buscar nos catálogos da biblioteca do barrio				
	Buscar en Internet				
Os documentos	Seleccionar documentos				
A información	Ler textos				
	Sintetizar as informacións extraídas dos textos				
	Anotar en fichas os datos dos documentos, para localizalos de novo ou para citar as fontes ao final				
O guión	Completar o diagrama coa información obtida				
	Elaborar un guión do informe final, onde se inclúan os capítulos que levará				
Citas e bibliografía	Organizar as notas de acordo cos capítulos do informe				
	Facer unha lista coa bibliografía utilizada				
O informe	Definir a forma definitiva do traballo: escrito, mural, exposición oral...				
	Redactar un borrador				
	Corrixir e comprobar o borrador				
	Pasar o traballo a limpo				
	Facer unha última revisión coa axuda dunha lista de control				
	Entregar				
A publicación en Internet	Publicar a miña investigación en esdelibro.es				

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 4: **As ideas**

Onde están **as** chaves **da** información?

Propoñémosche

Para facer a investigación terás que consultar documentos impresos, catálogos de biblioteca, buscadores, páxinas web... Cando usas unha enciclopedia ou o índice dun libro, buscas unha palabra por orde alfabética; cando usas un catálogo de biblioteca ou un buscador de Internet, tecleas unha ou varias palabras, etc. Son as palabras clave. Por exemplo, se estás facendo un traballo sobre a historia do libro impreso, as palabras clave serán libro, imprenta, historia.

Clave vén de chave, e iso significa que esas palabras actuarán como a chave que che abrirá a porta da información almacenada en cada documento.

Pero, ten cuidado! Debes estar preparado para elixir palabras clave alternativas se non obtés ningún resultado da túa consulta. Se non se che ocorren, pode ser útil consultar un dicionario ou un dicionario enciclopédico, en que encontrarás sinónimos ou termos relacionados. Por exemplo, na definición de «migración», é moi probable que encontres outras palabras clave da súa familia: «emigración» e «inmigración»; ou, se buscas «libro» nun dicionario enciclopédico, pode ser que encontres termos como «códice», «encaderación», etc., que che abrirán vías de investigación.

Na sopa de letras tes as palabras clave que corresponden aos seguintes títulos ou preguntas. Búscasas e completa o cadro:

TEMAS	PALABRAS CLAVE
A escaseza de auga potable en África	Auga potable, África
A civilización exipcia	Egipto, historia, civilización
Pódese percorrer toda Europa en tren?	Europa, ferrocarril
O cultivo de arroz na China	arroz, China, cultivo
Por que hai seca en España?	seca, España
É posible viaxar a Marte?	viaxes, Marte, exploración espacial

Material dispoñible en:

esdelibro.es

W	F	E	R	R	O	C	A	R	R	I	L
G	H	N	J	Y	T	E	E	S	R	H	A
A	A	F	G	H	E	U	R	O	P	A	I
G	R	V	P	N	X	J	O	Ñ	Ñ	N	C
E	R	O	L	H	I	S	T	O	R	I	A
S	O	I	O	B	P	T	P	Ñ	V	G	P
P	Z	M	A	R	T	E	D	I	D	F	S
A	I	A	I	A	O	W	L	P	Q	C	E
Ñ	A	J	U	T	W	I	Q	O	S	E	N
A	R	U	F	T	Z	E	X	L	E	S	O
P	O	N	G	A	U	Q	S	T	C	D	I
R	Y	V	C	A	H	A	X	R	A	D	C
W	D	I	F	F	P	B	Z	R	I	D	A
R	O	A	R	R	R	O	Z	E	A	Y	R
N	J	X	O	I	X	N	T	E	R	I	O
T	U	E	M	C	H	I	N	A	T	O	L
E	R	S	T	A	R	O	Y	T	B	M	P
U	H	T	V	E	F	P	D	E	G	L	X
C	U	L	T	I	V	O	X	X	Y	W	E

Agora, trata de localizar as palabras clave do teu tema de investigación e anótaas.

O meu tema:

Palabras clave:

Paso 4: **as ideas** **Fai un diagrama**

Propoñémosche

Os diagramas son moi útiles para recapitular o que sabes sobre un tema, así como o que queres saber.

Elabora un diagrama inicial que conteña os coñecementos previos e as preguntas que te fixes sobre o teu tema de investigación.

Para facer o teu diagrama, sigue estes pasos.

a. Pensa no que sabes sobre o tema e no que queres saber. Todo diagrama parte dos coñecementos previos que se teñen sobre un tema concreto e do que se quere profundizar nel. Para organizar todo isto podes utilizar unha táboa como a seguinte:

Que sei sobre este tema?	Palabras clave
Que quero saber?	Palabras clave

Exemplo

TEMA: O libro

Que sei sobre este tema?	Palabras clave
Coñezo a súa forma e a súa organización	Libro, follas, encadernación, páxinas, capítulos, parágrafos, sumario, introdución, conclusión, imprenta, editorial, librería, estudo, ocio.
Teñen un ou máis autores	
Fabricanse nas editoriais	
Imprímense nas imprentas	
Véndense nas librerías	
Utilízanse para estudar, entreterse, etc..	
Que quero saber?	Palabras clave
Quen inventou os libros? Cando? Por que?	Invención, libro, imprenta, reprodución, profesión, creación, publicación, mundo, España.
Inventouse a imprenta ao mesmo tempo? Quen a inventou?	
Que formas existen de facer copias de libros?	
Que profesións están relacionadas coa fabricación de libros?	
Que fai un autor para que a xente poida ler un libro que escribiu?	
Cantos libros se publican cada ano no mundo? E en España?	

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Para facer un diagrama, debes proceder da seguinte maneira:

- Escribe o título ou tema central, dentro dun círculo, no centro da páxina.
- Fai saír dese círculo, en calquera dirección, tantas liñas como subtemas ou epígrafes se che ocorran relacionados co tema central. Encima ou debaixo desa liña escríbense as palabras clave que reflicten o contido do epígrafe.
- Destas liñas principais poden saír outras secundarias que recollen ideas secundarias. Desas liñas secundarias poden ramificarse, á súa vez, outras ideas ou conceptos.
- O diagrama non é definitivo ata que non se reelabora e se completa. Isto vaise facendo pouco a pouco.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

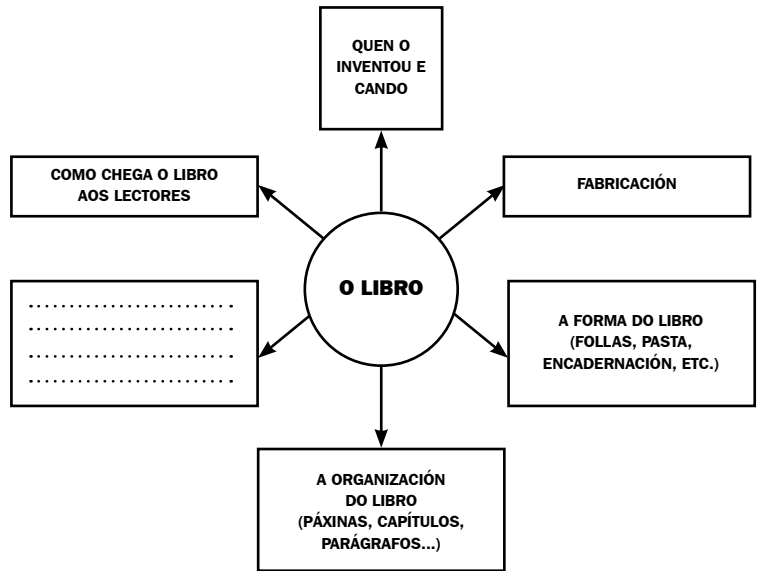
b. Organiza os teus coñecementos e preguntas nun diagrama.

Unha vez sinaladas as túas ideas nunha táboa podes empezar a plasmarlas de forma visual nun diagrama.

Xa estás listo para realizar o teu propio diagrama. Se queres, antes de empezar a facer o teu diagrama, podes fixarte no que elaboramos utilizando as palabras clave do exemplo anterior:

Exemplo

TEMA: O libro

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 4: **as ideas** Bonecas **rusas**

Ademais

Fixemos unha consulta en Internet utilizando a palabra clave «deportes».

O resultado foi de... varios millóns de documentos! Será necesario concretar máis utilizando unha palabra clave, por exemplo, un deporte, que estea incluída dentro do tema xeral de deportes, e así poder facer unha consulta algo máis precisa. Poderías precisar máis os seguintes temas xerais especificando palabras clave incluídas neles?

Exemplo: **DEPORTES ACUÁTICOS:**

waterpolo, esquí náutico, submarinismo, vela...

Agora, sigue ti.

MEDIOS DE TRANSPORTE:

RELIXIÓNS:

MAMÍFEROS:

MEDIOS DE COMUNICACIÓN:

MITOLOXÍA:

ARTE:

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 4: as ideas

Planetas e satélites

Ademais

Que sarillo coas palabras clave! Resulta que buscamos no catálogo da biblioteca algún libro que trate sobre o mel de brezo e non encontramos ningún. Díxonos a bibliotecaria que se eliximos unha palabra clave demasiado precisa podemos encontrarnos con que non existen documentos. A solución sería englobar esta palabra clave nun tema máis xeral, por exemplo, mel, e repetir a consulta. Poderías agrupar estes termos arredor do concepto xeral que os engloba como se fosen satélites arredor dun planeta?

Exemplo:

Mosca, saltón, bolboreta, escaravello, grilo:

INSECTOS

Agora, sigue ti

Laranxa, limón, pomelo, lima, mandarina:

Dominó, damas, xadrez, cartas, parchís:

Vista, oído, tacto, gusto, olfacto:

Fémur, úmero, cranio, clavícula:

Chuvia, anticiclón, tormenta, temperatura, vento, baixa presión:

Cerebelo, medula espiñal, nervios, cerebro, bulbo raquídeo, hipófise:

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 5: as fontes

As fontes

Propoñémosche

Pensa nas informacións que necesitas para a túa investigación e valora as fontes que cres que che resultarán máis útiles para facela.

	Moi importante	Importante	Pouco importante
Familia			
Amigos			
Profesores			
Enquisas			
Entrevistas			
Observación			
Experimentos			
Bibliotecas			
Enciclopedias			
Libros			
Dicionarios			
Internet			
Xornais			
Revistas			
Radio			
Televisión			

Que fonte vas utilizar?:

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 5: as fontes

Visita unha biblioteca

Propoñémosche

Para poder facer a túa investigación terás que visitar unha biblioteca. Percorre os diferentes espazos; infórmate sobre o plan de clasificación que utilizan; entérate de como se usan os seus catálogos, como podes encontrar os libros ou os documentos, etc.

a. Busca no catálogo que documentos che convirá consultar para facer a túa investigación. Para iso, utiliza as palabras clave que encontraches sobre o teu tema.

b. Anota os datos das obras que encontraches e que che poden interesar.

Título provisional do traballo:

Tipo de información que necesito

(dependendo do traballo que che pediron: definicións, datos puntuais, diferentes opinións, ilustracións, etc.):

Obras que me poden interesar:

Autor:

Título:

Catalogación:

Autor:

Título:

Catalogación:

Autor:

Título:

Catalogación:

Autor:

Título:

Catalogación:

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Todos os documentos que hai nunca biblioteca están organizados. Nela poderás usar tres ferramentas para localizar rapidamente un documento: o plan de clasificación, os manuais e a catalogación.

O plan de clasificación indica como se distribúen os libros nos estantes. O máis normal é que os libros que tratan sobre un mesmo tema estean colocados no mesmo estante. A maioría das bibliotecas clasifican os seus libros seguindo un plan chamado Clasificación Decimal Universal (CDU) e divide o coñecemento en dez temas xerais:

0 OBRAS XERAIS (diccionarios, enciclopedias...)	5 CIENCIAS EXACTAS E NATURAIS
1 FILOSOFÍA – PSICOLOXÍA	6 CIENCIAS APLICADAS
2 RELIXIÓN - MITOLOXÍA	7 ARTE - DEPORTES
3 CIENCIAS SOCIAIS	8 LINGUA – LITERATURA
4 (Clase baleira)	9 XEOGRAFÍA – BIOGRAFÍA – HISTORIA

Cada un destes temas, á súa vez, divídense noutros. Os temas xerais numéranse cunha cifra do 0 ao 9, mentres que as divisións destes temas numéranse con dúas cifras.

Os catálogos son conxuntos de fichas onde os bibliotecarios anotan os datos principais de cada documento que existe na biblioteca: apelidos e nome do autor, título, lugar, editor e ano de publicación, caracteres físicos –páxinas, ilustracións, etc.–, colección, notas bibliográficas, ISBN –número identificativo do libro– e temas que trata. En moitas bibliotecas hai dous tipos de catálogos: o manual e o automatizado. No catálogo manual podes consultar as fichas fisicamente, mentres que no automatizado podes consualas desde un ordenador dentro da biblioteca ou, se o catálogo está accesible por Internet, desde calquera ordenador.

Podes buscar un documento dun catálogo de varias formas. Se xa coñeces un documento concreto, localízao buscando no catálogo por autor ou por título. Se che interesa ver que documentos existen dun tema determinado, fai unha consulta por materia ou descritor e utiliza as palabras clave que seleccionaches para a túa investigación. Ademais, os catálogos soen ter unha lista propia de palabras clave, chamada lista de descritores ou de materias, coas que indican o tema dos documentos. Esa lista axudarache a precisar os termos que debes utilizar para buscar. En ocasións, tamén che permitirá enriquecer a túa lista de palabras clave con sinónimos, termos relacionados, etc.

A catalogación é un código que os bibliotecarios dan a cada documento da súa biblioteca para indicar onde está colocado. Poderás ver a catalogación dun libro na súa parte externa, nunha etiqueta que vai pegada no lombo. A catalogación componse de números e de letras:

- o número da Clasificación Decimal Universal,
- as tres primeiras letras do apelido do autor, en maiúsculas,
- as tres primeiras letras do título –sen artigos–, en minúsculas.

Nos estantes, os libros ordénanse, primeiro, polos números da clasificación ou polo xénero; despois, dentro de cada número, pola orde alfabética das tres letras do autor.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 5: as fontes

Busca que busca

Propoñémosche

Utiliza algún buscador de Internet para encontrar información válida para o teu traballo de investigación. Os buscadores de Internet son programas que nos axudan a encontrar páxinas sobre os temas que nos interesan. Ofrecénnos dúas posibilidades de busca:

- **A busca simple, onde introducimos as palabras clave sen establecer máis condicións.**
- **A busca avanzada, onde podemos establecer condicións que darán un resultado máis preciso.**

Para anotar os resultados da túa busca en Internet, ademais de agregar as páxinas interesantes aos favoritos do teu explorador, podes utilizar unha ficha coma esta:

Título provisional do traballo:

Tipo de información que necesito (dependendo do traballo que che pediran: definicións, datos puntuais, diferentes opinións, ilustracións, etc.):

Páxinas web que me poden interesar:

Enderezo URL da páxina:

Nome do autor ou da organización responsable:

Enderezo URL da páxina:

Nome do autor ou da organización responsable:

Enderezo URL da páxina:

Nome do autor ou da organización responsable:

Enderezo URL da páxina:

Nome do autor ou da organización responsable:

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Se te fixas na busca avanzada do Google, aparece unha ficha para establecer condicións que deben cumprir os documentos. Subliñamos as condicións que poden axudarte a precisar máis a busca.

Buscar resultados:

Con todas as palabras

Coa frase exacta

Con algunhas das palabras

Sen as palabras

Idioma: español

Buscar páxinas actualizadas:

En calquera momento

Nos últimos 3 meses

Nos últimos 6 meses

No último ano

Producir resultados en que os meus termos estean presentes:

En calquera parte da páxina

No título da páxina

No contido da páxina

No enderezo da páxina

Nos vínculos cara a esa páxina

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 5: as fontes

Que soes facer ti?

Ademais

En grupos de catro compañeiros, completade a táboa seguinte poñendo unha cruz no cadro correspondente cando a resposta sexa afirmativa.

	NOME 1	NOME 2	NOME 3	NOME 4	TOTAL
Soes ir á biblioteca cando menos unha vez ao mes?					
Vas á biblioteca para ler libros ou revistas que che gustan?					
Vas estudar?					
Vas consultar documentos para facer traballos?					
Utilizas o servizo de préstamo a domicilio?					
Utilizas Internet na biblioteca?					
Participas nalgunha das actividades que organiza a biblioteca?					

Sumade os datos dos distintos grupos e comentade os resultados.

Coñeces ben o que vos ofrecen as bibliotecas?

Aproveitades todas as oportunidades que ofrecen as bibliotecas?

Merecería a pena utilizalas máis?

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 6: os documentos

Que soes facer ti?

Propoñémosche

Hai moitísimos tipos de documentos: obras de consulta, libros, xornais, revistas, folletos, CD-ROMs, páxinas web, etc. Pero non todos os documentos son adecuados para as distintas necesidades de información que che poden xurdir ao longo do proceso de investigación. Soes consultar o documento adecuado aos teus obxectivos ou, polo contrario, utilizas sempre o mesmo tipo de documentos? Contesta o seguinte cuestionario para facerte unha idea máis precisa de que tipo de documentos se axustan máis ás túas necesidades de información. Na columna da dereita pode haber máis dun documento válido.

Se necesitas...	Cal é o documento máis apropiado?
1...encontrar unha definición ou unha tradución.	a) Un diccionario
	b) Un libro
	c) Un atlas
2...encontrar un dato puntual.	a) Un atlas
	b) Unha enciclopedia
	c) Unha base de datos
3...obter datos xerais sobre un tema.	a) Unha base de datos
	b) Unha enciclopedia
	c) Un documental
4...profundizar no coñecemento dun tema.	a) Un diccionario
	b) Un libro monográfico sobre ese tema
	c) Unha páxina web
5...situar un lugar no mapa.	a) Unha páxina web
	b) Un atlas
	c) Un xornal
6...facer un seguimento dun asunto de actualidade.	a) Un xornal
	b) Unha película de ficción
	c) Un programa de radio
7...coñecer máis a fondo temas de actualidade.	a) Un programa de radio
	b) Unha canle informativa de TV
	c) Un plano
8...localizar a situación de dunha rúa, dun edificio, etc.	a) Un plano
	b) Un atlas
	c) Unha guía de viaxes
9...conseguir información rápida sobre unha institución, un país.	a) Un libro monográfico
	b) Un folleto informativo
	c) Un libro

Consulta a solución e valora o teu nivel de acertos

1. a)
2. b) y c)
3. b) y c)

4. b) y c)
5. b)
6. a) y c)

7. a) y b)
8. a)
9. b)

Se conseguiches entre 10 e 14 acertos: Noraboa! Sabes escoller o documento adecuado para as túas necesidades de información. Esta unidade axudarache a perfeccionar aínda máis as túas habilidades de busca de información.

Se conseguiches entre 6 e 9 acertos: Pon atención de agora en diante! Os contidos desta unidade axudarache a enriquecer as túas habilidades de información.

Se conseguiches entre 0 e 5 acertos: É urxente que revises a túa forma de traballar! Coa axuda desta unidade, adquirirás as habilidades de información que necesitas.

COMO CHE FOI?

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 6: os documentos

Explora os documentos

Explorar un documento consiste en localizar e ler de forma rápida os lugares onde se concentra a súa información esencial: o que denominamos puntos ricos en información.

Desta forma un pode facerse unha idea xeral acerca do seu contido sen chegar a lelo completamente.

Mediante a técnica da exploración, analiza os documentos que encontraches para o teu traballo en busca dos puntos ricos de información de cada un deles.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Os puntos ricos en información

Cada un dos documentos impresos ten puntos ricos en información, que son os lugares onde se concentra a información esencial. Son os seguintes:

Nos los libros:

- **O título:** dá unha primeira pista sobre o contido do texto.
- **A contracuberta:** contén un breve resumo do contido.
- **O sumario:** ofrece un esquema xeral do contido.
- **A introdución:** presenta o tema e, ás veces, explica como está estruturado o contido: os distintos apartados ou aspectos do tema que se van tratar, os capítulos, etc.
- **A conclusión:** nela sóense repetir as ideas máis importantes e sintetízase o esencial do texto.
- **O índice alfabético:** é un listado de palabras clave dos temas tratados no libro que remite ás páxinas do libro onde se abordan.

No interior do texto son tamén puntos ricos en información:

- **A primeira e a última frase de cada parágrafo**, onde frecuentemente se sintetiza a idea principal.
- As **palabras destacadas** en negra, cursiva ou calquera outro recurso de tipografía.
- Os **gráficos, ilustracións e esquemas**.
- As **fotografías** e os **seus epígrafes**.

Nos documentos xornalísticos son puntos ricos en información:

- Os **títulos:** títulos, antetítulos e subtítulos.
- As **entradillas**.
- Os **recadros**.
- As **frases postas entre comiñas**.
- As **fotografías** e os seus pés de foto.
- As **infografías**.
- Os **subtítulos** que dividen as informaciones extensas.
- As **fontes de información**.

Nas páxinas de Internet, ademais dos anteriores, son puntos ricos en información:

- A **URL** ou enderezo da páxina.
- O **encabezamento:** inclúe o título da páxina e indícanos onde estamos.
- O **corpo:** contén o texto, as ilustracións, etc.
- O **pé:** neles, cando existen, aparecen datos relativos ao responsable da páxina, a última data de actualización, o enderezo de correo electrónico, etc.
- Os **enlaces ou hipervínculos:** son palabras ou imaxes subliñadas e con cor que relacionan unhas páxinas con outras. O subliñado non se debe confundir coas ideas importantes.
- Os **marcos:** diferentes espazos en que aparecen divididas algunhas páxinas web e que presentan informacións independentes polas que podemos desprazarnos.
- O **mapa da web:** equivalente ao sumario, é un esquema onde se reflicten todos os contidos da páxina.

Paso 6: os documentos

Selecciona os documentos

Propoñémosche

A valoración consiste en analizar unha serie de aspectos que nos permitirán seleccionar os documentos que, en definitiva, imos utilizar tras consideralos útiles e rexeitar os que consideramos pouco importantes.

Mediante a técnica da valoración e coa axuda do seguinte cuestionario analiza os documentos que encontraches para o teu traballo e selecciona os que realmente che interesan.

Cuestionario para valorar os documentos

Aplica este cuestionario a cada un dos teus documentos:

Contén este documento información sobre o meu tema de investigación? Si Non

Está actualizada a información? Si Non

É un nivel comprensible para min? Si Non

A extensión é adecuada ao tempo que teño para facer o traballo? Si Non

Ofrece o autor ou a fonte de información suficientes garantías de calidade e rigor? Si Non

VALORACIÓN FINAL:

Seleccionado

Non seleccionado

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 6: os documentos

Organiza os teus datos bibliográficos

Propoñémosche

As fichas bibliográficas serven para ter organizados os datos básicos dun documento: número que lle asignamos, título, autor, editorial, etc. Unha vez seleccionados os documentos que vas utilizar na túa investigación, rexistra os seus datos nunha ficha bibliográfica coa súa catalogación e co número de orde que ti lle asignes. A continuación, amosámosche algúns modelos de ficha que podes utilizar na túa investigación.

ENCICLOPEDIAS, DICCIONARIOS OU ATLAS	
Documento n.º	
Título	
Lugar de publicación	
Editorial	
Año	
Volume (se é unha obra en varios volumes)	
Páxinas	
Biblioteca	
Catalogación	

LIBROS	
Documento n.º	
Autor	
Título	
Lugar de publicación	
Editorial	
Año de publicación	
Capítulos que me interesan	
Páxinas que me interesan	
Biblioteca	
Catalogación	

ARTIGOS DE REVISTA	
Documento n.º	
Autor	
Título do artigo	
Nome da revista	
Data de publicación	
Número da revista	
Páxinas en que aparece o artigo citado	
Biblioteca/hemeroteca	
Catalogación	

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Respecta as túas fontes de información.

As fichas bibliográficas serven para organizar os documentos que seleccionaches para a túa investigación. Tamén che servirán para, ao final do teu traballo, citar nunha lista a todos os autores e documentos que utilizaches durante a túa investigación. Desta forma, expós as fontes en que te baseaches e o teu respecto polos dereitos de autor.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

TEXTOS XORNALÍSTICOS	
Documento n.º	
Autor	
Título do artigo	
Nome do xornal	
Data de publicación	
Páxinas en que aparece o texto	
Biblioteca/hemeroteca	
Catalogación	

VÍDEO	
Documento n.º	
Autor	
Título	
Lugar de publicación	
Editor	
Ano de edición	
Duración	
Biblioteca/mediateca	
Catalogación	

CD-ROM	
Documento n.º	
Autor	
Título	
Lugar de publicación	
Editor	
Ano de publicación	
Duración	
Biblioteca/mediateca	
Catalogación	

PÁXINA WEB	
Documento n.º	
Nome do autor (ou, se non se encontra facilmente, o nome da organización responsable do sitio)	
Enderezo URL completo	
Data da última actualización da páxina	
Data de consulta da páxina	

Paso 7: a información

Es un lector crítico?

Propoñémosche

Completa o seguinte test..

1. Cuando les un documento, tes en conta quen é o seu autor?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
2. Se o documento provén dalgún medio de comunicación, fixaste se o xornalista nomea as súas fontes de información?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
3. Cando os documentos se refiren a feitos históricos ou de actualidade, procuras contextualizar estes feitos (autor, lugar, época, etc.)?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
4. Segundo les os documentos, pensas en cal é o teu punto de vista e se estás de acordo ou non cos datos e coas opinións que se expoñen?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
5. Gústache buscar documentos que ofrezan distintos enfoques ou que adopten diferentes perspectivas acerca do teu tema de investigación?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
6. Es capaz de darte conta de cando nun documento se defende unha idea determinada?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
7. Es capaz de identificar a intención comunicativa do autor nun documento; por exemplo, se quere convencerche de algo ou venderche algo?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
8. Resúltache fácil identificar o conflito que formula un texto?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
9. Ocorrénseche solucións a eses conflitos?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca
10. Algunha vez, segundo les un texto, fuches consciente das emocións e dos sentimentos que ese texto provocou en ti como lector?
 a) Sempre b) Algunhas veces c) Nunca

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Se tiveches 10 respostas a):

Noraboa! Tes boas aptitudes de base para a lectura crítica. Neste paso poderás afianzalas e amplialas.

Se as túas respostas a) están entre 5 e 10:

Podes mellorar bastante a túa forma de te enfrontar criticamente a un documento. Fai as actividades deste paso e aumentarás a túa actitude crítica.

Se as túas respostas a) son menos de 5:

Coidado! Poden pasarche inadvertidos moitos aspectos básicos dun documento. Presta atención ás actividades que che propoñemos neste paso para ampliar e afianzar as túas habilidades como lector crítico.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 7: a información

Encontrar respostas as miñas preguntas

Propoñémosche

Nos documentos búscase a información que serve para a túa investigación. Aplica esta técnica aos teus documentos.

a. Numera as túas preguntas.

b. Busca nos teus documentos seleccionados a resposta a cada pregunta. Rexistra a información que localizaras como resposta ás túas preguntas iniciais nunha táboa coma esta:

As miñas preguntas iniciais	Respostas encontradas	Documentos en que teño a resposta

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Pensa en ©

Se fotocopias ou escaneas, se legal

Recorda que só é posible fotocopiar ou escanear legalmente páxinas de libros ou revistas de dúas maneiras: ou ben na túa casa, co teu propio escáner ou fotocopidora (sempre que o fagas para o teu exclusivo uso privado), ou ben en copisterías, bibliotecas, centros de ensino, etc., que contén coa autorización dos autores e dos editores, é dicir, coa licenza de reprodución de CEDRO.

Paso 7: a información

Anotar para citar

Propoñémosche

Ao ler os documentos, podes marcar algunha cita e copiala despois nunha ficha onde terás que anotar tamén os datos do documento do que a copiaras. Estas fichas de citas serviránche para incluír nos teus traballos citas literais postas entre comiñas dos autores cuxas obras consultaches. Utiliza esta ficha para anotar a cita que seleccionaches e o documento do que procede.

Fragmento seleccionado

Autor

Título

Lugar de publicación

Editorial

Ano de publicación

Páxina en que aparece o fragmento

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 7: a información

Comparar dous textos

Ademais

Ao facer a túa investigación, moitas veces encóntraste con dous ou máis documentos que tratan sobre o mesmo tema. É necesario, pois, facer unha síntese en que se reflectan as informacións que ambos os dous textos teñen en común e aquelas que son diferentes. Para aprender a facer unha síntese, sigue a seguinte secuencia.

- Le os dous textos.
- Sinala as ideas principais e secundarias de cada un.

TEXTO 1	TEXTO 2
IDEAS PRINCIPAIS	IDEAS PRINCIPAIS
IDEAS SECUNDARIAS	IDEAS SECUNDARIAS

- Pensa cal é o tema común de ambos os dous textos.

- Anota e ordena as informacións que sexan comúns e as que sexan diferentes.

INFORMACIÓNS COMÚNS	
INFORMACIÓNS DIFERENTES	
TEXTO 1	TEXTO 2

- Axudándote das túas notas, redacta a síntese de ambos os dous textos.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 7: a información

Distinguir feitos e opinións

Ademais

Algúns documentos (os ensaios ou os textos xornalísticos, por exemplo) non só expoñen feitos, procesos, accións, etc., senón que explican tamén teorías ou defenden opinións. Nestes casos un bo traballo de investigación debe deixar constancia delas comentándoas desde un punto de vista persoal. Aplica esta estratexia á túa investigación seguindo a seguinte secuencia.

- Le un dos documentos que seleccionaches.
- Distingue nel o que é información (sobre feitos, procesos, accións, etc.) do que son opinións (do autor ou autores do documento).

TEXTO 1	INFORMACIÓNS
	OPINIÓNS

- Enumera os argumentos que se defenden e escríbeos sinalando a fonte da que proceden e facendo unha primeira valoración persoal deses argumentos.

ARGUMENTOS	EMISORES
VALORACIÓN PERSOAL	

- Agora fai o mesmo co resto de documentos. Anota as conclusións da mesma maneira.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 8: o guión

Termina o teu diagrama

Propoñémosche

Coa lectura dos documentos os teus coñecementos ampliáronse. Agora podes completar o diagrama que fixeches ao principio (Paso 4) coas novas informacións que fuches obtendo. Xa contas con moita máis información que tes que integrar de forma clara e ordenada nun texto persoal.

Para facelo, procede da seguinte forma.

- Toma o diagrama que elaboraches anteriormente.
- Escribe as novas informacións que teñas na rama correspondente do diagrama, segundo o seu tema.
- Pode ser que encontraras algún concepto novo e interesante que che obrigue a abrir algunha nova rama. Faino, se é necesario, para poder consignar outras ideas complementarias.
- Cando consideres que o esquema está definitivamente terminado podes tomalo como base para o teu guión.

Este diagrama será a ferramenta que che permitirá, en momentos máis avanzados do proceso, perfilar, completar e enriquecer o guión do teu traballo.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Pensa en ©

Recuerda los siguientes consejos:

- Deixa moi claro que ideas son túas e cales non.
- Non copies fragmentos de texto longos, para evitar que o teu traballo sexa un «recorta e pega».
- Valora e respecta as achegas dos autores dos documentos que utilizaches e indica sempre as túas fontes de información.

Paso 8: o guión Fai o guión

Propoñémosche

Tendo en conta o diagrama que completaches, define o guión do informe que vas elaborar. Para axudarte, sigue estas etapas.

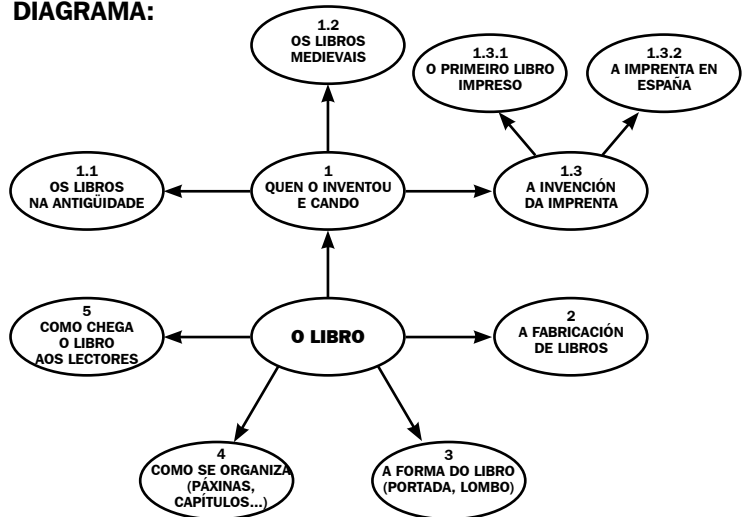
AXUDA

A forma máis utilizada para expoñer as conclusións dunha investigación é o informe, texto expositivo en que se presentan de forma clara e ordenada distintas informacións (datos, feitos, conclusións, etc.) e que ten como finalidade demostrar os coñecementos que a persoa posúe acerca do tema obxecto de investigación, os traballos e as fontes consultadas e as conclusións ás que se chegou ao longo do proceso de investigación.

- Dá un título provisional ao teu traballo.
- Sinala o título dos diferentes capítulos, apartados e subapartados, organizados segundo as ramas que inclúches no teu diagrama.
- Volve revisar o guión do teu traballo e cotéxao coas notas que ata agora fuches tomando para cerciorarte de que non falta nada e de que realmente este guión satisfai che.
- Revisa tamén se tiveches en conta todos os aspectos necesarios do teu tema en función dos obxectivos que definiras previamente para o teu traballo (que é o que queres comunicar, a quen vai dirixido, etc.).

Agora amosámosche un exemplo do paso de diagrama a guión.

DIAGRAMA:

Material dispoñible en:

esdelibro.es

GUIÓN:

Título provisional do traballo: O Libro

Capítulos:

1. Historia dos libros

1.1. Os libros na Antigüidade

1.2. Os libros medievais

1.3. A invención da imprenta

1.3.1. O primeiro libro impreso

1.3.2. A imprenta en España

.....

2. Como se fabrican?

3. A forma dos libros

4. Organización do contido

5. Como chegan os libros aos lectores?

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 9: sé orixinal

Citar

Propoñémosche

Citar consiste en copiar literalmente algún fragmento dun autor. Sempre que cites recorda que debes escribir entre comiñas o fragmento citado e engadir unha nota bibliográfica ao final. Agora, revisa as notas que tomaches anteriormente e proba a facer algunha cita cos documentos que seleccionaches para a túa investigación. Podes basearte nestes exemplos.

AXUDA

Cando insiras citas no teu borrador, poderás facelo de dúas formas:

Cita ao pé de páxina ou ao final do capítulo

Copia o fragmento da obra que che interesa. Escribeo entre comiñas ou en letra cursiva e fai ao final unha chamada, (1).

Exemplo:

«Na miña opinión, o que fai que unha ciencia avance é precisamente a vontade de non se aferrar a algo que un día funcionou suficientemente ben e que nos conduciu ata o lugar onde hoxe estamos, pero que xa non funciona igual de ben e que nos mantén nun punto morto» (1).

Despois, escribe a pé de páxina ou ao final do capítulo o número de chamada (1) e ao lado a fonte da que tomaches a cita:

(1) Geertz, Clifford, *Los usos de la diversidad*. Barcelona: Paidós/ICE/UAB, 1996, p. 123. (Trad. ing.-cast. Alberto Taberna; cast.-gal. Xavier López).

Cita na bibliografía final

Copia o fragmento que che interesa e escribe ao final, entre parénteses, o nome do autor e o ano de publicación do documento do que tomaches a información. Esta forma de cita é útil se usas o mesmo formato na bibliografía final.

Exemplo:

«Na miña opinión, o que fai que unha ciencia avance é precisamente a vontade de non se aferrar a algo que un día funcionou suficientemente ben e que nos conduciu ata o lugar onde hoxe estamos, pero que xa non funciona igual de ben e que nos mantén nun punto morto» (Geertz, 1996).

Na bibliografía final debería aparecer así:

Geertz, C. (1996): *Los usos de la diversidad*. Barcelona: Paidós/ICE/UAB, 1996, p. 123. (Trad. ing.-cast. Alberto Taberna; cast.-gal. Xavier López).

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 9: sé orixinal

Parafrasear

Propoñémosche

Parafrasear consiste en dicir unha idea expresada antes por outro autor, pero coas túas propias palabras.

EXEMPLO

Texto dun dos teus documentos seleccionados

«Na miña opinión, o que fai que unha ciencia avance é precisamente a vontade de non se aferrar a algo que un día funcionou suficientemente ben e que nos conduciu ata o lugar onde hoxe estamos, pero que xa non funciona igual de ben e que nos mantén nun punto morto» (Geertz, 1996).

O teu texto

O progreso científico produciuse sempre grazas a actitudes que cuestionan o establecido e afirman que existe outra forma mellor de facer as cousas, en opinión de Geertz (1).

Agora vas aprender a parafrasear e a utilizalo no teu propio traballo de investigación. Sigue estes pasos:

- a. Identifica aqueles documentos da túa investigación dos que vas citar algún fragmento no teu informe final.
- b. Agora, explica nun texto propio o mesmo que o autor do documento que liches, pero utilizando as túas propias palabras. Para parafrasear correctamente, podes empregar algunhas fórmulas como: «de acordo con...», «segundo afirma...», «na opinión de...», «como sinala...», «segundo demostra...», etc.
- c. Usa esta lista de control para revisar que parafraseaches correctamente:
 - Entendín ben o texto orixinal?
 - Nalgún momento atribuío ao autor do texto algo que non di?
 - Estou sendo fiel á idea orixinal que o autor quixo transmitir, aínda que a utilice nun contexto diferente?
 - Utilizo o mesmo ton e rexistro lingüístico do texto orixinal?
 - Introducín os cambios lingüísticos necesarios para expresar o contido do documento coas miñas propias palabras (uso de termos equivalentes, palabras que me gustan máis ou entendo mellor, cambio de certas estruturas gramaticais, etc.)?
- d. Comproba que tamén mencionaches o nome do autor cuxa idea expresaches, posto que terás que incluír a referencia no pé de páxina, ao final do capítulo ou na bibliografía final.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 9: sé orixinal

A bibliografía

Propoñémosche

Ao presentar as conclusións da túa investigación deberás citar a todos os autores ou fontes das que tomaras informacións, citas textuais, gráficos, etc. Para iso, ao final do teu informe, debes incluír unha lista cos datos de todos os documentos utilizados.

Esta lista é a bibliografía. Volve revisar a túa investigación –fichas, anotacións, esquemas...– para cerciorarte de que non plaxiaches ningunha idea de forma inconsciente. Valora tamén as achegas túas que che parezan realmente orixinais. Agora fai a lista bibliográfica, onde deberás incluír os autores de todos os documentos en que te basearas. Axúdate con estes exemplos:

Material dispoñible en:

esdelibro.es

a. Libros. Fai unha lista de todos os libros consultados e citaos na bibliografía dunha destas formas:

APELIDO DO AUTOR, Inicial/is do nome. <i>Título. Lugar de publicación:</i> Editor, ano de publicación.	CERVANTES SAAVEDRA, M. de. <i>Don Quijote de La Mancha.</i> Madrid: Biblioteca Nueva, 2006.
APELIDO DO AUTOR, Inicial/is do nome (ano de publicación). <i>Título.</i> Lugar de publicación: Editor	CERVANTES SAAVEDRA, M. de (2006). <i>Don Quijote de La Mancha.</i> Madrid: Biblioteca Nueva.

b. Artigos de enciclopedia. Reúne todos os artigos de enciclopedia que utilizaches e citaos así:

Título do artigo. <i>Título da enciclopedia.</i> Lugar de publicación: Editor, ano de publicación, volumen da enciclopedia, n.º da primeira páxina do artigo - n.º da última páxina.	Cervantes, Miguel de. <i>Diccionario Enciclopédico Salvat.</i> Barcelona: Salvat Editores, 1972, vol. 3, páx. 149.
--	--

c. Artigos de revista, xornal, etc. Enumera os artigos de revistas ou xornais da seguinte forma:

APELIDO DO AUTOR, Inicial/is do nome. "Título do artigo". <i>Título da revista</i> , ano de publicación, número da revista, n.º da primeira páxina do artigo - n.º da última páxina.	AYALA, F. "Todo ya en el Quijote". <i>Ínsula</i> , 1991, n.º 538, págs. 38-39.
--	--

Tamén poderías poñer o ano de publicación entre parénteses detrás do nome do autor, como na segunda opción que vimos para citar un libro. AYALA, F. (1991). "Todo ya en el Quijote". *Ínsula*, n.º 538, págs. 38-39.

d. Páxinas web. Por último, consigna todas as páxinas web que consultaras e indica, cando menos menos, o seu enderezo e a data de consulta.

Don Quijote de la Mancha.	http://es.wikipedia.org/wiki/Don_Quijote_de_la_Mancha Consulta: 23 de abril del 2006.
---------------------------	--

Paso 10: o informe

Pensa **como** vai **ser** o **teu** informe

Propoñémosche

Para facer públicas as conclusións do teu traballo de investigación, podes utilizar varias formas (texto escrito, texto oral, información gráfica...), en que predominan diferentes tipos de información. A elección dunha ou outra depende de varios elementos:

- A información que queres transmitir.
- A intención coa que queres comunicar.
- O público ao que te vas dirixir.

Agora pensa na túa investigación e sigue estes pasos.

a. Define os aspectos que figuran nesta táboa:

QUE QUERO COMUNICAR?	A QUEN ME VOU DIRIXIR?	COMO O VOU FACER?
Cal é a miña intención?	Compañeiros de clase	Forma de presentación do traballo: papel, formato electrónico, audiovisual...
	Profesor ou profesora	Forma de exposición elixida: artigo xornalístico, ensaio, discurso...
	Público especializado	Enfoque: xeral, parcial, exhaustivo...
	Público xeral	Linguaxe adecuada: culta, coloquial, familiar...
	Etc.	Ton predominante: serio, irónico, humorístico...

Por exemplo:

QUE QUERO COMUNICAR?	A QUEN ME VOU DIRIXIR?	COMO O VOU FACER?
Explicar a miña investigación aos meus compañeiros de clase de forma que se interesen polo tema do meu traballo.	Aos meus compañeiros de clase.	Forma de presentación do traballo: formato electrónico (PowerPoint)
		Forma de exposición elixida: informe
	Cando o publique, aos visitantes da páxina esdelibro.es.	Enfoque: parcial
		Linguaxe adecuada: coloquial
		Ton predominante: serio

Material dispoñible en:

esdelibro.es

A información gráfica tamén ten dono.

A información gráfica (debuxos, esquemas, fotografías, infografía, planos, mapas, etc.) tamén pode ser unha propiedade intelectual dunha persoa ou dunha empresa. Por iso, antes de incluíla nun traballo, débete informar sobre as condicións do seu uso, pedir autorización aos seus creadores para usala e citalos, tanto a eles como ás fontes orixinais.

b. Pensa na información gráfica que podes utilizar.

Os esquemas, fotografías, debuxos, esbozos e gráficos constitúen un importante complemento dos textos ou incluso poden ser as informacións predominantes. Por iso debes incluír este tipo de información, que pode ser de elaboración propia ou tomada de diferentes fontes. Pensa no tipo de información gráfica que podes incluír no teu traballo final tendo en conta a forma de presentación que vas utilizar:

- Fotografías propias.
- Fotografías doutras fontes.
- Gráficos propios.
- Gráficos doutras fontes.
- Esquemas de elaboración propia.
- Esquemas tomados doutros autores.
- Debuxos propios.
- Debuxos doutros autores.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 10: o informe

Fai un borrador

Propoñémosche

O borrador é a primeira versión dun texto, sobre a que farás cambios e correccións. Elabórase a partir do guión. A medida que vas introducindo correccións terás unha nova versión do borrador, polo que che interesa ir numerándoos.

- Toma o teu guión (que terminaches no paso 8).
- Empeza a redactar os parágrafos que desenvolven todas as ideas que fuches incluíndo nel.
- Segundo vaias redactando os distintos apartados fai unha primeira corrección deles:
 - Fai unha primeira lectura do conxunto fixándote exclusivamente no desenvolvemento das ideas.

Enténdese o que quixeches expresar?

Ten unha orde lóxica?

Falta algo?

Citaches as fontes en que te baseaches?

Repítese demasiadas veces a mesma idea? Sobra algo?

Este parágrafo iría mellor noutro sitio?

Na marxe podes anotar: engadir, reducir, suprimir ou mover.

- Toma o borrador e comproba que nel se desenvolven os distintos capítulos ou apartados que previches e que van acompañados dos gráficos, dos esquemas ou das ilustracións adecuadas.
- Volve lelo todo prestando atención á ortografía, á puntuación, aos acentos, á sintaxe, etc.
- Comproba que cada cita vai acompañada da súa nota bibliográfica.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Algunhas normas básicas de redacción.

A finalidade do teu informe é que transmita a información de forma clara e ordenada e que manteña o interese das persoas que van lelo. Para iso ten en conta os seguintes consellos de redacción:

- Evita que haxa uns capítulos moi longos e outros moi curtos; distribúe a información de forma equilibrada.
- Distribúe a información gráfica e visual tamén de modo equilibrado e de forma coherente. Procura que as imaxes que elixes enriquezan o texto.
- En cada capítulo, distribúe as ideas en parágrafos. Recorda que cada parágrafo debe desenvolver unha idea ou un aspecto diferente dunha mesma idea.
- Evita a monotonía: non deas datos obvios ou repitas a mesma idea en lugares diferentes do teu traballo.
- Procura ofrecer os datos de forma progresiva e ordenada: fai que cada idea ou concepto novo se apoie nun xa coñecido ou explicado anteriormente.
- Procura enlazar unhas partes do texto con outras utilizando conectores e marcadores textuais.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 10: o informe

Redacta o teu informe

Propoñémosche

Un bo informe escrito debe presentar unha determinada estrutura e axustarse a certas normas de redacción co fin de que sexa o máis claro posible e permita encontrar de forma rápida as informacións que interesen.

Para dar ao teu informe escrito unha forma adecuada, sigue estes pasos.

a. Toma o teu borrador e decide o título definitivo que mellor exprese o contido do teu traballo e, se o cres necesario, un subtítulo que precise algo máis a idea. Con estes datos, elabora unha portada en que conste tamén o teu nome (se o traballo é individual) ou o teu e o de todos os membros do equipo (se o traballo é colectivo). Escribe tamén nesta portada a data de conclusión do traballo.

b. Redacta unha introdución e unha conclusión final.

- Expón na introdución o tema elixido, os obxectivos da túa investigación e os seus límites, así como as diferentes partes ou bloques de contido en que dividiras o teu traballo.
- Como conclusión, sintetiza as principais ideas recollidas na túa investigación.

c. Completa a bibliografía final apoiándote na lista provisional que elaboraches no paso 9.

d. Inclúe unha primeira páxina en que conste un sumario do informe, cos títulos dos diferentes apartados e os números das páxinas en que comezan. Este sumario coincidirá en grande parte co guión que elaboraches para redactar o traballo.

e. Por último, pensa no deseño da cuberta que protexerá o teu informe.

f. Volve ler todo o que escribiches e fai as últimas correccións e adaptacións que creas necesarias. É posible que aínda teñas que anular, engadir ou cambiar parágrafos ou apartados, ou que sexa preciso corrixir algunhas repeticións léxicas, imprecisións, faltas de ortografía, etc.

g. Cando esteas satisfeito e creas que non o podes mellorar máis, terás o teu informe definitivo. (Se usaches un procesador de texto, o teu informe estará listo; se o fixeches a man, terás que pasalo todo a limpo).

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 10: o informe

Comproba que...

Propoñémosche

Usa esta lista de control para avaliar que non esqueches nada.

Pensei nas palabras clave relacionadas co tema de investigación	Si	Non
Consultei documentos variados	Si	Non
Seleccioniei os documentos máis interesantes para o meu traballo	Si	Non
Linou e tomei notas	Si	Non
Sinteticei as ideas máis importantes, en lugar de copialas	Si	Non
Confeccionei un diagrama	Si	Non
Escribín un guión	Si	Non
Escribín un borrador do traballo usando o meu guión	Si	Non
Incluí unha introdución en que se delimita o tema	Si	Non
Incluí unha conclusión	Si	Non
Inserín citas	Si	Non
Comprei que en todas as citas se menciona a súa procedencia	Si	Non
Pasei a limpo o borrador final	Si	Non
Deseñei unha cuberta	Si	Non
Deseñei unha portada con:		
o título	Si	Non
o subtítulo	Si	Non
o nome dos autores	Si	Non
a miña clase	Si	Non
a data	Si	Non
unha ilustración ou un adorno no bordo	Si	Non
Incluí un sumario detallado na segunda folla	Si	Non
Ilustrei o meu traballo	Si	Non
Inserín pés de foto en todas as imaxes	Si	Non
Incluí unha bibliografía cos datos dos documentos utilizados	Si	Non

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Ti tamén es un creador.

Desde o momento en que o teu traballo adquire a súa forma definitiva, es o dono das túas ideas e esa propiedade intelectual pertenceche. Así que, cando alguén as utilice como base de partida para outros traballos, tamén terá que te citar. Non o esquezas!

Pensa en ©

Paso 10: o informe A **exposición** oral

Ademais

Cando se expón oralmente non se trata de ler un texto, senón de transmitir as ideas creando interese nos que escoitan. Por iso deberás facer un bo traballo previo de investigación e preparar unhas fichas con notas esquemáticas que che sirvan de recordatorio. Tamén é importante facer previamente un pequeno ensaio da túa exposición.

As túas notas deben incluír:

- o título,
- o plan,
- a introdución e a conclusión,
- os puntos máis importantes que debes tratar,
- fórmulas para cambiar dun tema a outro,
- citas, referencias de documentos, etc.

É importante que o texto das notas sexa claro e que o escribas con letras grandes utilizando diferentes cores, símbolos, etc. Escribe só por un lado da ficha e numéraas.

Expón as túas ideas de forma ordenada.

Podes facelo seguindo a seguinte estrutura:

- 1. **Introdución**

Pode ser un texto en que avances o tema ou pode ser tamén unha cita, unha anécdota, unha pregunta, a referencia a un tema tratado na clase, etc.

- 2. **Desenvolvemento**

Ao principio da exposición presenta o plan cos principais temas que vas tratar. Podes escribilo no encerado, para que estea á vista de todos. Terás que recordalo ao longo da túa exposición; por exemplo, cando comeces un novo apartado. Despois, empeza a desenvolver cada apartado. Para facelas máis claras e interesantes, podes ilustrar as túas explicacións con algúns elementos como, por exemplo, gráficos, debuxos, fotos, mapas, diapositivas, transparencias, maquetas, gravacións, etc.

- 3. **Conclusión**

É o final, cando debes repetir as ideas máis importantes e expoñer as conclusións ás que chegaches na túa investigación. Podes terminar cunha cita que poña un peche atractivo.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 10: o informe

○ panel ou mural

Ademais

Vimos dúas formas de presentación: unha en que predomina o texto escrito, outra en que predomina o texto oral, e agora imos ver unha forma de presentación en que se combinan o texto escrito e a información gráfica, con predominancia da última.

Como debe ser un bo mural?

Algunhas características dos murais son:

- Obrigan a condensar as ideas ao máximo e a poñer só o esencial.
- Préstanse ao traballo en equipo, onde cada cal pode achegar as súas habilidades (redactar, resumir, rotular, debuxar, etc.).
- Teñen un compoñente artístico e estético que non se pode esquecer.
- Poden ser utilizados como base para unha exposición oral.
- A súa presentación é moi importante e segue unhas regras:
 - * A proporción de textos e imaxes debe ser equilibrada.
 - * Débense deixar marxes e espazos entre os documentos para que o contido estea máis claro.
 - * Débense agrupar os contidos por apartados e colocar os documentos dun mesmo tema nunha mesma zona do mural.
 - * Pódense resaltar algúns documentos e situalos en certos lugares, enmarcándoos, coloreándoos, con frechas, etc.
 - * Débese respectar o sentido da lectura, da esquerda á dereita e de arriba a abaixo.

Aínda que algúns murais fanse sobre cartolina, tamén se pode facer un mural máis grande nun taboleiro de anuncios, por exemplo.

Material dispoñible en:

esdelibro.es

Paso 11: en Internet

É de libro a túa investigación?

Propoñémosche

Responde con sinceridade
ao seguinte cuestionario.
Se obtés a puntuación
necesaria pasarás á fase
de publicación en www.esdelibro.es.

É DE LIBRO A TÚA INVESTIGACIÓN?		
1.	Procuraches que a elección do tema de investigación fose persoal e baseada nas necesidades e intereses propios?	si non
2.	Valoraches suficientemente as túas propias ideas e creacións orixinais?	si non
3.	Respectaches e valoraches as ideas e creacións orixinais dos teus compañeiros no caso de que parte ou todo o traballo o fixeras en grupo?	si non
4.	Evitaches copiar totalmente ou en parte o tema proposto por algún dos teus compañeiros de clase?	si non
5.	Evitaches imitar ou copiar totalmente ou en parte algunha idea ou creación orixinal dalgún dos teus compañeiros?	si non
6.	Se o traballo foi guiado polo teu profesor ou algunha outra persoa, acordácheste de citalo?	si non
7.	Procuraches que as túas fontes de información fosen todas as que se indicaban no contrato?	si non
8.	Verificaches que as túas fontes de información fosen fiables?	si non
9.	Anotaches en todas as ocasións as túas fontes de información?	si non
10.	Citaches todas e cada unha das túas fontes de información (libros, xornais, revistas, CD-ROM, Internet, etc.) na bibliografía final?	si non
11.	Puxeches entre comiñas as frases literais pronunciadas por outros ou as citas tomadas das túas fontes de información indicando na nota bibliográfica de onde proceden?	si non
12.	Citaches tamén as túas fontes de información no caso de datos recollidos a través de enquisas ou entrevistas feitas a outras persoas?	si non
13.	Fixeches constar as informacións utilizadas que tomaches de discursos ou charlas ás que asistiches?	si non
14.	Acordácheste de citar os autores dos gráficos, fotografías ou ilustracións que utilizaras no teu traballo?	si non
15.	Se elaboraches un esquema, un gráfico, un cadro, etc. que, aínda sendo persoal, se inspirou en algo feito por outro, fixéchelo constar?	si non
16.	Fixeches constar ao final do teu traballo unha bibliografía completa con todos os documentos de calquera tipo que consultaches?	si non
17.	Valoraches e agradeciches a axuda dos bibliotecarios, profesores e outras persoas que che orientaron no proceso?	si non
18.	Trataches con coidado os libros e os outros documentos consultados?	si non

Material dispoñible en:

esdelibro.es

19. Fuches consciente da cantidade de esforzo que moitos creadores e profesionais, ao longo de moitos anos e séculos, realizaron para que esas ideas cheguen a ti nos diversos soportes de información?	si	non
20. Valoraches os autores en que te baseaches para facer o teu traballo?	si	non
21. No caso de fotocopiar un artigo ou as páxinas dun libro para facer o teu traballo, fixéchelo nun centro autorizado polos autores ou editores, é dicir, coa licenza de reprodución que dá CEDRO?	si	non
22. Fuches consciente de que as ideas que manexaches ao longo do proceso son propiedade intelectual dos autores que as crearon?	si	non
23. Evitaches apropiarte das ideas doutro? Tiveches coidado para evitar copiar ou plaxiar?	si	non
24. Procuraches evitar o efecto puzzle ou exceso de citas doutros e preferiches reelaborar a información obtida facendo unha síntese persoal?	si	non
25. Tiveches en conta algunhas actitudes e accións, xa fosen involuntarias ou intencionadas, que vulneran os dereitos de autor?	si	non
26. Achegaches as túas propias ideas enriquecendo así co teu punto de vista o tema do teu traballo?	si	non
27. Deixaches ben claro na túa investigación que opinións son túas e cales son doutros?	si	non
28. Es consciente de que, desde o momento que deches unha forma orixinal á túa investigación, ti tamén es un creador?	si	non
29. Desexas publicar o teu traballo e que os demais se beneficien del se respectan e valoran os teus dereitos como autor?	si	non
30. Tes claro agora que é pensar en ©?	si	non
Puntuación total		

Se tes máis de 25 respostas afirmativas,
o teu traballo de investigación orixinal pode ser publicado en esdelibro.es.

COMO CHE FOI?

Material dispoñible en:

esdelibro.es

UNHA INICIATIVA DE:

CO APOIO DE:

Este documento forma parte de Es de libro, programa educativo para fomentar a lectura, a creación textual e o respecto dos dereitos de autor, promovido por CEDRO e dirixido ao conxunto da comunidade educativa.